

ТАБИЙ ТУСДАГИ ФАВКУЛОДДА ВАЗИЯТЛАР.

Каримова Наргиза Орзикуловна
Жиззах вилояти ФВБ Ҳаёт фаолияти
хавфсизлиги ўқув маркази ўқитувчиси

Аннотация:

Фавкулудда вазият хавфли табиий ҳодисанинг намоён бўлиши натижасида инсон ҳаёти ва атроф-муҳитга ҳақиқий хавф туғилгандагина юзага келади. Ушбу мақолада табиий хусусиятли фавкулудда вазиятлар ва уларда тўғри ҳаракат қилиш қилиш тўғрисида тушунчалар бериб ўтилган.

Калит сўзлар: табиий офат, фавкулудда вазият, аҳолини тайёрлаш, ҳаётини фаолият.

Мамлакатимиз географик жиҳатдан шундай бир минтақада жойлашганки, табиатнинг бирор бир турдаги инжиқликлари бу ўлкани минг афсуски четлаб ўтмаган.

Жумладан, табиий ҳодисалардан - ер қимирлашлари, силжишлари, ўпирилишлар, қор кўчишлари, кучли ёғингарчиликлар, довуллар ва бошқа фожиали оқибатга олиб келиши мумкин бўлган фавкулудда вазиятлар минтақамизда тез-тез бўлиб туради.

Шунинг учун ҳам республикамиз ҳудудида фавкулудда вазиятлар юзага келтирадиган ҳавф йўқ эмас, деб айта олмаймиз. Улар ҳақида аҳолига тўла маълумот бериш, улар юз беришини олдини олиш мумкинлиги, содир бўлганда қилиниши керак бўлган тадбирлар ҳақида йўл-йўриқ бериш, уларга ўргатиш ниҳоятда долзарб масала ҳисобланади.

Табиий офатлар инсоният бошига оғир кулфатлар солувчи, экологик муҳитга, халқ хўжалигига беқиёс зарар етказувчи ҳодисалар бўлиб, улар ҳар йили мамлакатимизнинг турли ҳудудларида содир бўлиб туради, ҳар йили турли-туман табиий ҳодисалар мамлакатимизнинг у ёки бу ҳудудларида содир бўлиб туриши узоқ йиллик кузатишлардан маълум. Масалан; Самарқанд ва Фарғона вилоятларида сел ва кўчки ҳодисалари, Хоразм ва Тошкент вилоятлари ҳудудларида сув тошқини, Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларида эса чанг - тўзонли шамоллар, «Афғон» шамоллари содир бўлиб туради.

Табиий офат, бу инсонга бўйсунмас куч ва катта талофатлар келтириб чиқарадиган табиий ҳодисадир. Сайёрамиз аҳолисига жуда катта зарар етказди. Дунёда шу даврга қадар табиий офатлар доимий равишда бўлиб келмоқда ва бундан кейин ҳам юз бериши эҳтимолдан ҳоли эмас.

Табиий офат - бу табиатда юз берадиган фавқулоддаги ўзгариш бўлиб, у бирдан, тезликда инсонларнинг мўътадил яшаш, ишлаш шароитларининг бузилиши, одамларнинг ўлими ҳамда қишлоқ хўжалиги ҳайвонларининг, моддий бойликлар-нинг йўқ бўлиб кетиши билан тугайдиган ҳодисалардир.

Табиий офатларнинг турлари жуда хилма-хил: ер силкиниши, сув тошқини, кучли шамол, ёнғин, қурғоқчилик, ер сурилиши ва бошқалар. Бу хилдаги табиий офатлар бир-бирига боғлиқ ҳамда боғлиқ бўлмаган ҳолда, алоҳида юзага келиши мумкин. Яъни бир табиий офатнинг бошқа офат оқибатида юзага келишидир. Масалан, ер қимирлаши натижасида, ёнғинлар келиб чиқиши, қорларнинг кўчиши ва кўчки натижасида сув тошқинлари ва бошқа офатларнинг келиб чиқишига сабаб бўлади.

Ҳеч нарсага боғлиқ бўлмаган табиий офатлар жуда катта миқёсда ва турли вақтларгача бир неча сония дақиқадан (ер сурилиши, ер силкиниши, қор кўчиши) бир неча соатларгача (кучли қор ва ёмғир ёғиши), ҳатто бир неча кун ва ойгача (сув тошқини ва ёнғин бўлиши) чўзилиши мумкин.

Лекин бу хилдаги табиий офатлар ҳамма жойларда ҳам юзага келавермайди. Жумладан, ер силкиниши, ер сурилиши офатлари кўпроқ тоғли ҳудудларда кузатиладики, бунинг оқибатида нафақат инсонлар, балки халқ хўжалиги тармоқлари, ҳатто атроф-муҳит қаттиқ шикастланади ва зарар кўради.

Яна кучли ёнғингарчилик, қор ёғиши натижасида сув тошқини кузатиладики, оқибатда, фуқароларнинг яшаш жойлари, саноат корхоналари, темир ва магистрал йўллари, гидротехник иншоотлари издан чиқади.

Ҳудди шунга ўхшаш таъсирлар ер сурилиши, қор кўчиши, қурғоқчилик, кучли шамоллар таъсирида ҳам кузатилиб, оҳир-оқибатда инсонлар катта, ҳам маънавий, ҳам моддий зарар кўрадилар.

Аммо, барча табиий офатнинг турлари ҳам ҳамма жойда кузатилавермайди. Табиий офатнинг ҳар қайси шакллари ўзларининг физик маъносига, келиб чиқиш сабабларига, ўзларининг тавсифига, кучига ва ташқи атрофига таъсир кўрсатиш хусусиятларига эга. Бу табиий офатлар бир-биридан фарқ

қилишидан қатъий назар, улар бир умумий хусусиятга эга. Яъни уларнинг таъсири жуда кенг миқёсда бўлиб, ўзини ўраб турган атроф-муҳитга жуда катта таъсир кучини кўрсатади ҳамда инсонлар руҳиятига жиддий зарба беради.

Шунинг учун бу табиий офатларнинг ўз вақтида билиб, унинг тавсифлари ва сабаблари аниқ ўрганилса, бу офатларнинг олдини олиш ёки уларнинг зарар келтириш хусусиятларини бирмунча камайтириш мумкин бўлади. Табиий офатларга қарши кураш чораларидан бири бу халқни ўз вақтида хабардор қилиш ҳисобланади.

Бу эса табиий офатдан келадиган зарарларни бирмунча камайтириш имкониятини вужудга келтиради. Яна табиий офатлар юз берганда халққа маънавий ёрдам бериш чора-тадбирлари ва қилинадиган бирламчи ишларни тўғри ташкил этиш шакллари энг асосий вазифалардан бири ҳисобланади. Бу ишларнинг бош-қошида фуқаролар муҳофазаси органлари туриб, улар офат юз берган жойда (уруш ёки тинчлик даврими барибир) халқни бу офатлардан муҳофаза этиш ва фалокат юз берган жойдан ҳаммани беҳатар жойга кўчириш омилларини амалга оширади.

Ватанимиз ҳудудларида табиий офатларнинг кўпроқ учраб туриши унинг табиий тузилиши билан боғлиқдир.

Ҳар бир табиий офат содир бўлиш жойи, сабаби, кўлами, у билан боғлиқ бўлган моддий зарар ва бошқа хусусиятлари билан ажралиб туради.

Ҳозирги вақтнинг энг муҳим вазифаларидан бири табиий офатларни ҳосил бўлиши ва ривожланишини прогноз қилиш, олдиндан давлат органлари ва аҳолини яқинлашиб келаётган офатдан огоҳ этишдан иборатдир.

Республикамиз ҳудудларида учрайдиган табиий офатларнинг ҳосил бўлишида геофизик, геологик, гидрогеологик, атмосфера ва бошқа омиллар асосий ўринни эгаллайди. Улар оқибатида ҳаёт хавфсизлиги бузилади, инсонлар нобуд бўлади, халқ хўжалиги объектларига турли даражада моддий зарар етказилади.

Ўз вақтида тайёргарликдан ўтган инсон ақл-заковати билан фавқулодда вазиятларга қарши тура олиши мумкин. Раҳбарлар ва аҳоли тайёргарлиги замон талаблари асосида олиб борилиши учун тайёргарликнинг узлуксиз олиб борилишига эришмоқ зарур.

Бундай мақсадга эришишнинг асосий йўли аҳолининг барча қатламларини фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга ва фуқаро муҳофазаси соҳасида тайёрлаш, яъни- аҳолини ўқитиш, таҳдид манбаларини англай олишга, улардан ўзини муҳофаза қилишга тайёрлашдан иборатдир.

Фавқулодда вазиятлар ҳар бир инсоннинг ҳаётини фаолиятига таъсир кўрсата олар экан, уни олдини олиш, муҳофазалиниш, оқибатларини бартараф этиш, кўриладиган талафотларни иложи борича минималлаштириш, бундай шароитларда иқтисодиёт объектлари фаолиятини барқарорлигини таъминлаш бўйича билим ва кўникмаларни ҳар бир инсонга бэрилиши, яни уни тайёрлаш ва ўқитиш тизими барча аҳоли қатламларини қамраб олиши керак.

Фойдаланган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси 1999 йил 20 августдаги “Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген ҳусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида” Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикаси 2000 йил 26 майдаги “Фуқаро муҳофазаси тўғрисида” Қонуни:
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 27 октябрдаги “Табиий, техноген ва экологик тусдаги фавқулодда вазиятларнинг таснифи тўғрисида”ги 455-сонли Қарори.